

ՖԻԼԻԱՆԱ ԲԵԼԼՈՒՅԱՆ

ՀՀ գլխավոր դատախազության պետական շահերի
պաշտպանության վարչության դատախազ
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետ,
Եվրոպական և միջազգային իրավունքի ամբիոն

ՄԻԱՎՈՐՎԱԾ ԱԶԳԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՍԱՆԿՑԻԱՆԵՐԸ

Հոդվածը նվիրված է ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի կողմից կիրառվող տնտեսական սանկցիաների իրավական և գործնական վերլուծությանը: Սանկցիաները դիտարկվում են միջազգային անվտանգության ապահովման իրավական գործիքակազմի մաս, սակայն դրանց կիրառման արդյունավետության, իրավաչափության և համաչափության հարցերը շարունակում են մնալ բանավեճի առարկա: Հատուկ ուշադրություն է դարձվում միջազգային մարդասիրական իրավունքի շրջանակում սանկցիաների հումանիտար հետևանքներին, որոնց թվին են դասվում բնակչության կենսապահովման պայմանների խաթարումը, դեղորայքի, սննդի և ռեսուրսների պակասը: Վերլուծվում են նաև ընտրողական կիրառման դեպքերը, երբ սանկցիաները դառնում են քաղաքական ճնշման միջոց: Հոդվածում համեմատական վերլուծություն է իրականացվում Եվրոպական միության և ԲՈՒԻՔՍ երկրների սանկցիաների մոտեցումների միջև: Ներկայացվում են ՄԱԿ-ի սանկցիաների համակարգի լեգիտիմության ճգնաժամի հիմնական պատճառները և ներկայացվում են բարեփոխումների առաջարկություններ, օրինակ՝ հումանիտար բացառությունների ամրագրում, վետոյի իրավունքի սահմանափակում հումանիտար հարցերում և սանկցիաների ազդեցության մոնիթորինգային համակարգի ստեղծում:

Հիմնաբառեր- Անվտանգության խորհուրդ, տնտեսական սանկցիաներ, իրավաչափություն, վետոյի իրավունք, մոնիթորինգ, միջազգային մարդասիրական իրավունք, ընտրողականություն, բարեփոխումներ:

Ներածություն

Միավորված ազգերի կազմակերպության Անվտանգության խորհուրդը (այսուհետ նաև՝ ՄԱԿ-ի ԱԽ) հանդիսանում է միջազգային խաղաղության և անվտանգության պահպանման գլխավոր մարմինը, որն *inter alia*, իրավունք ունի պարտադիր կատարման ենթակա որոշումներ ընդունել այդ կազմակերպության անդամ պետությունների համար:

Տնտեսական սանկցիաները ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի իրավական ներգործության գործիքակազմի կարևորագույն միջոցներից են: Վերջիններիս նպատակը միջազգային խաղաղության և անվտանգության ապահովումն է:

Այդպես էր մինչև երկրեռն աշխարհակարգի փլուզումը: Ներկա բարդ աշխարհակարգային զարգացումների պայմաններում ցավալիորեն ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի կողմից սանկցիաների կիրառումը իրավական ներգործության միջոցից աստիճանաբար վերածվեց քաղաքական բնույթի հարցեր լուծող, քաղաքական ճնշումներ իրականացնող գործիքի: Այս հանգամանքը ոչ միայն չի նպաստում առկա բարդ միջազգային բնույթի ռազմաքաղաքական խնդիրների լուծմանը, այլև հաճախ դրանք ավելի է խորացնում: Որպես ապացույց կարելի է վկայակոչել այն փաստը, որ եթե Ղարաբաղյան 44 օրյա պատերազմից առաջ ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդում հայ ադրբեջանա-

կան հակամարտության հարցի քննարկման ժամանակ Անվտանգության խորհուրդը առավել արտացավ վերաբերմունք դրսևորեց հայ-ադրբեջանական հիմնախնդրի լուծման հարցում ապա, այդ պատերազմը կարող էր նաև տեղի չունենալ:

Միջազգային կյանքում տեղի ունեցող ներկա ապակայունացնող բուռն զարգացումների համատեքստում ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի սանկցիաների արդյունավետության հետ կապված խնդիրների քննարկումները, ինչպես քաղաքագետների, այնպես էլ իրավաբանների համար ձեռք են բերել կենսական կարևոր նշանակություն:

Սույն հետազոտության նպատակը միջազգային իրավունքի շրջանակում ՄԱԿ-ի ԱԽ տնտեսական սանկցիաների միջազգային իրավական բնույթի վերլուծությունն է՝ պարզելու համար դրանց իրավաչափության, արդյունավետության, մարդասիրական հետևանքների և այդ սանկցիաների հետագա բարեփոխման հետ կապված հիմնախնդիրները բացահայտելու համար:

Հետազոտության խնդիրներն են վերլուծել ՄԱԿ-ի ԱԽ սանկցիաների իրավական հիմքերը (հիմնվելով Կանոնադրության 41-րդ հոդվածի վրա), բացահայտել կիրառվող սանկցիաների հիմնական թերությունների բնույթը, համեմատական վերլուծություն իրականացնել Եվրոպական միության (այսուհետ նաև՝ ԵՄ) և Հինգ երկրների խմբի (այսուհետ նաև՝ ԲՈՒԻՔՍ) սանկցիաների քաղա-

www.artadaratutyunjurnal.com

քականության միջև: Ուսումնասիրել մարդասիրական իրավունքի սկզբունքների խախտման հետ կապված հարցերը՝ տնտեսական սանկցիաների համատեքստում, ինչպես նաև ներկայացնել առաջարկություններ՝ տնտեսական սանկցիաների գործող համակարգի արդիականացման ուղղությամբ:

Հետազոտությունն իրականացվել է համեմատական, համակարգային և վերլուծական մեթոդներով: Ուսումնասիրվել են հիմնախնդրին առնչվող միջազգային պայմանագրերը, ՄԱԿ-ի պաշտոնական փաստաթղթերը, գիտական գրականությունը, ինչպես նաև տարբեր երկրների և միջազգային կազմակերպությունների սանկցիաների հետ կապված քաղաքականության պրակտիկան:

Հատուկ ուշադրություն է դարձվել տնտեսական սանկցիաների հումանիտար ազդեցության գնահատման մեթոդաբանությանը՝ միջազգային մարդասիրական իրավունքի շրջանակներում:

Ուսումնասիրության տեսական հիմքը ներառում է միջազգային հանրային իրավունքի տեսությունը, միջազգային մարդասիրական իրավունքի սկզբունքները, ՄԱԿ-ի և տարածաշրջանային կազմակերպությունների սանկցիաների գործնական կիրառման վերաբերյալ գիտական աշխատությունները և զեկույցները:

Ուսումնասիրության գործնական նշանակությունն այն է, որ առաջարկվում են բարեփոխումների մոդելներ, որոնք կարող են նպաստել ՄԱԿ-ի սանկցիաների կառուցակարգի արդիականացմանը, միջազգային իրավունքի սկզբունքների պահպանմանն ու տնտեսական սահմանափակումների բացասական հետևանքներից քաղաքացիական բնակչության պաշտպանությանը:

Հետազոտություն

Տնտեսական սանկցիաները ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի իրավական գործիքակազմի կարևոր մաս են կազմում, որոնք ուղղված են միջազգային խաղաղության և անվտանգության ապահովմանը: Կանոնադրության 41-րդ հոդվածի համաձայն՝ *Անվտանգության խորհուրդը կարող է կիրառել ուժի կիրառման հետ չկապված միջոցներ, այդ թվում՝ տնտեսական սահմանափակումներ, երկաթուղային, ծովային, օդային, փոստային, հեռագրային, ռադիոհաղորդակցության, այլ ուղիների կասեցում, ինչպես նաև դիվանագիտական հարաբերությունների խզում՝ միջազգային խաղաղությունը և անվտանգությունը պահպանելու կամ վերականգնելու նպատակով*:

Անվտանգության խորհրդի լիազորությունները բացառիկ են: ՄԱԿ կանոնադրությամբ որևէ այլ մարմին նման լիազորությամբ օժտված չէ: Թեև Գլխավոր ասամբլեան կարող է 7-րդ գլխով սահմանված դեպքերում բանաձևեր ընդունել, սակայն ասամբլեայի գործողությունները սահմանափակվում են խորհրդատվական առաջարկություններ ներկայացնելու լիազորությամբ²: Գլխավոր ասամբլեան չի կարող սանկցիաներ կիրառել, սակայն կարող է կոչ անել կամ խնդրել Անվտանգության խորհրդին գործել 7-րդ գլխով սահմանված կարգով: Ընդ որում՝ Անվտանգության խորհուրդն ինքն է որոշում՝ գործել այդպես, թե ոչ: Անվտանգության խորհրդի՝ սանկցիայի ոլորտում լիազորությունները հայեցողական են, այսինքն՝ իրավասու է որոշելու՝ արդյոք այս կամ այն իրադարձությունը կհանգեցի սանկցիայի կիրառման, թե ոչ, ինքը պարտավոր է արդյոք կիրառել սանկցիա, թե ոչ, և եթե այո, ապա ինչպիսի միջոցներով: Անվտանգության խորհուրդը կարող է նաև չեղարկել սանկցիաները: Չնայած այս ամենին՝ 7-րդ գլխի գործարկումը ոչ լրիվ է հայեցողական: Սանկցիայի լիազորությունները պետք է մնան կանոնադրության նպատակների և սկզբունքների շրջանակում: Անվտանգության խորհրդի սանկցիայի կիրառման լիազորությունները չեն ենթարկվում Գլխավոր ասամբլեայի կողմից քաղաքական հսկողության կամ Միջազգային դատարանի կողմից իրավական հսկողության:

ՄԱԿ կանոնադրության 7-րդ գլխի սահմանում է միջազգային սանկցիաների կիրառման ընթացակարգը: Ասվածի համատեքստում առաջանում է տրամաբանական հարց. արդյոք մինչ կանոնադրության 7-րդ գլխով սահմանված սանկցիաների կիրառումը Ավտանգության խորհուրդը պետք է սպառի³ կանոնադրության վեճերի խաղաղ կարգավորումների միջոցները՝ կանոնադրության 6-րդ գլխին համապատասխան: Այլ կերպ ասած, արդյոք սանկցիաները ծայրահեղ միջոց են: Այս խնդիրը ընդգծվեց Գլխավոր ասամբլեայի կողմից, երբ վերջինս հայտարարեց. «Սանկցիաներ պետք է կիրառել ծայրահեղ զգուշավորությամբ, երբ կանոնադրությամբ նախատեսված այլ խաղաղ միջոցներ անադեկվատ են»³: Անվտանգության խորհուրդը ևս քննարկեց այդ հարցը և բավական դրական արձագանքեց, սակայն ո՛չ Գլխավոր ասամբլեան, ո՛չ Անվտանգության խորհուրդը չընդունեց համապատասխան բանաձևեր: Կանոնադրության 7-րդ գլխի սկզբնական մասում համար Անվտանգության խորհուրդը պետք է կանոնադրությամբ նախատեսված քայլերը կատարի: Այսպես, երբ Անվտանգության խորհուրդը, Կանոնադրության 39-րդ հոդվածի համաձայն, միջազգային խաղաղության դեմ սպառնալիք, խաղաղության խախտում կամ ագրեսիայի ակտ է նկատում, նա 41-րդ և 42-րդ հոդվածներին համապատասխան միջոցներ կիրառելու վերաբերյալ որոշում է կայացնում՝ միջազգային խաղաղություն և անվտանգություն հաստատելու կամ դրանք ամրապնդելու համար:

39-րդ հոդվածը սանկցիաների մեխանիզմին է վերաբերում: Նախ Անվտանգության խորհուրդը

www.aradaradafyujournal.com

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

պետք է հայտնաբերի, պարզի խաղաղության դեմ սպառնալիքը, խաղաղության խախտումը, ագրեսիայի ակտը: Նշված երեք դեպքերը դասակարգվում են ըստ աշխարհի խաղաղության վրա դրանց ազդեցության՝ նվազ վտանգավորից մինչև ամենավտանգավորը՝ առաջինը խաղաղության դեմ սպառնալիքը, այնուհետև խաղաղությունը խախտելը և երրորդ՝ ագրեսիան: ՄԱԿ կանոնադրությամբ թեև չկան նշված դեպքերի բնորոշումները, սակայն կարելի է նշված երեք դեպքերից յուրաքանչյուրի կիրառման ոլորտը որոշել՝ հիմնվելով Անվտանգության խորհրդի նախորդ փորձի վրա: Նախ «խաղաղություն» հասկացությունը չի սահմանափակվում միայն միջազգային ռազմական բախումների բացակայությամբ: Ժամանակակից հասկացողությամբ այն պահանջում է պետությունների քաղաքական, տնտեսական և սոցիալական զարգացման, այդ թվում՝ մարդու իրավունքների պաշտպանության համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծում: Գլխավոր ասամբլեան «ագրեսիա» հասկացությունը բնորոշել է 1974թ. դեկտեմբերի 14-ին ընդունված 3314 (XXIX) բանաձևով: Խնդիրն այն է, որ Անվտանգության խորհուրդը խուսափում է «ագրեսիա» հասկացությունն օգտագործելուց և օգտագործում է դրան մոտ արտահայտություններ, օրինակ՝ «ագրեսիայի գործողություններ», «ագրեսիայի ակտեր», «զինված ներխուժում»: «Խաղաղության խախտում» հասկացությունը վերաբերում է առավել նվազ վտանգավոր դեպքերին, որը կապված է ուժի կիրառման հետ, բայց պարտադիր չէ՝ ռազմական: Դա ավելի լայն հասկացություն է, որը վերաբերում է ինչպես գործողություններին, այնպես էլ դեպքերին: Նույնիսկ եթե խաղաղության խախտումը ագրեսիայի ակտի հետևանք է, Անվտանգության խորհուրդը կարող է այն անվանել «խաղաղության խախտում»: Այդ առավել չեզոք արտահայտությունը հաճախ դիվանագիտական նկատառումներից ելնելով է օգտագործվում: Դա Անվտանգության խորհրդին թույլ է տալիս ագրեսիայի համար պատասխանատու սուբյեկտին որոշելուց խուսափել: Խաղաղության սպառնալիքը խաղաղության դեմ իրական (և ոչ պոտենցիալ) վտանգը բնորոշող առավել լայն հասկացություն է: Անվտանգության խորհրդի պրակտիկան խաղաղության դեմ սպառնալիքի կոնցեպցիայի կիրառումը ցույց է տվել բազմաթիվ դեպքերում: Արդյունքում Անվտանգության խորհրդի պրակտիկան նպաստել է այն դեպքերի շրջանակի ընդլայնմանը, որոնք կարող են հանգեցնել 7-րդ գլխին համապատասխան կիրառվող սակցիաների՝ դրանք են ազգերի ինքնորոշման իրավունքը, ներքին ռազմական բախումները, զենքի տարածումը, մարդու իրավունքների խախտումը, ժողովրդավարական լեգիտիմությունը խախտելը, ահաբեկչությունը: Անվտանգության խորհրդի բանաձևերի

որոշիչ լինելը վերջինիս սանկցիայի քաղաքականության անհրաժեշտ տարրն է, իսկ որոշիչ բնույթը հիմնված է Կանոնադրության 25-րդ հոդվածի վրա:

Սանկցիաները դիտարկվում են որպես միջանկյալ միջոց՝ զինված միջամտության և դիվանագիտական նախազգուշացման միջև, սակայն դրանց գործնական կիրառումը խնդրահարույց և հասկասական է: Նախ միջազգային իրավունքի շրջանակում ցանկացած սահմանափակող միջոց պետք է լինի համաչափ, իրավաչափ և ունենա հստակ նպատակ՝ ուղղված իրավախախտ որոշակի վարքագծի փոփոխմանը: Իսկ տնտեսական սանկցիաները՝ հատկապես համապարփակ բնույթ ունեցողները, հաճախ դուրս են գալիս այդ չափանիշներից՝ վերածվելով պատժի կոլեկտիվ ձևի:

Օրինակ՝ Իրաքի նկատմամբ 1990-ականներին կիրառված սանկցիաները հանգեցրին հումանիտար աղետի՝ սպառելով երկրի առողջապահական, պարենային համակարգը և հանգեցնելով քաղաքացիական մահացության կտրուկ աճի: Սանկցիաների նման կիրառումը ոչ միայն կասկածի տակ է դնում դրանց արդյունավետությունը, այլ նաև դիտարկվում է որպես մարդու հիմնարար իրավունքների խախտում՝ հակասելով ՄԱԿ-ի կանոնադրությամբ ամրագրված նպատակներին:

Նման պայմաններում օրինականության և նպատակահարմարության սահմանը դառնում է մշուշոտ: Տնտեսական սանկցիաներն արդարացված են միայն այն դեպքում, երբ ուղեկցվում են իրավական գնահատման համակարգով և հումանիտար ազդեցության կանխատեսմամբ: Իրականում նման համակարգի բացակայությունը հաճախ սանկցիաները վերածում է «միջպետական հաշվեհարդարի» գործիքի:

Այս համատեքստում անհրաժեշտ է հստակեցում թե՛ իրավական, թե՛ մեթոդաբանական մակարդակում: Սանկցիաները կարող են լինել արդյունավետ, եթե զուգորդվում են միջազգային իրավունքի սկզբունքների պահպանումով, ներառյալ՝ ինքնիշխանության հարգումը, գործերին միջամտելու անթույլատրելիությունը և համաչափության պահանջը: Հակառակ պարագայում դրանք պարզապես վերածվում են միջազգային ճնշման կառուցակարգի, ոչ թե միջազգային իրավունքի պաշտպանության գործիքի:

Տնտեսական սանկցիաները՝ որպես միջազգային պատասխան քայլ, կիրառվել են մի շարք պետությունների նկատմամբ տարբեր աշխարհաքաղաքական հանգամանքներում: Սակայն դրանց արդյունավետությունը և իրավաչափությունը հաճախ վիճարկվում են իրավաբանական, ինչպես նաև հումանիտար հետևանքների գնահատման մակարդակներում:

Ինչպես նշվեց, Իրաքի դեմ կիրառված սանկցիաները (1990–2003) համարվում են միջազգային

իրավունքի և մարդասիրական իրավունքի պատմության ամենախնդրահարույց օրինակներից մեկը: Սանկցիաները կիրառվել էին ի պատասխան Քուվեյթի օկուպացիայի՝ նպատակ ունենալով տապալել Սադդամ Հուսեյնի վարչակարգը: Մակայն դրանք հանգեցրին առողջապահական համակարգի փլուզման, սննդի և դեղորայքի մատակարարման դադարեցման, ինչի հետևանքով, ըստ ՄԱԿ-ի տվյալների, մահացավ ավելի քան կես միլիոն երեխա: Այս իրավիճակը քննադատության արժանացավ իրավապաշտպանների կողմից, դիտարկվեց որպես կոլեկտիվ պատժի դրսևորում:

Իրանի դեմ կիրառվող սանկցիաները, որոնք նպատակ ունեն սահմանափակել միջուկային ծրագրի իրագործումը, մասնակի հաջողության են հասել: Իրանը առաջ բերեցին տնտեսական ճնշում, նպաստեցին քաղաքական բանակցությունների վերականգնմանը: Ավաձով հանդերձ պետք է նշել, որ այդ սանկցիաները ևս մեծ վնաս հասցրեցին բնակչության սոցիալական վիճակին՝ առաջացնելով դեղորայքի պակաս, աղժույթի արժեզրկում և ֆինանսական մեկուսացում: Իրանի օրինակը վկայում է, որ սանկցիաները երբեմն չեն հասնում իրենց նպատակին՝ ուղղված միջազգային մտահոգության օբյեկտ հանդիսացող ծրագրերի, տվյալ դեպքում՝ միջուկային ծրագրի իրագործման դադարեցմանը: Իրանի պարագայում ամրապնդվեցին ռեժիմի ինքնամեկուսացումն ու տնտեսության պաշտպանողականությունը:

Հյուսիսային Կորեայի նկատմամբ կիրառված սանկցիաները շատ խիստ ձևերով ներառել են էներգառեսուրսների և մատակարարման հումքի արգելափակումը: Մակայն ինչպես փաստում են փորձագետները, դրանց ազդեցությունը սահմանափակվել է հիմնականում բնակչության վրա՝ առանց էական ազդեցություն ունենալու քաղաքական վերնախավի վարքագծի վրա: Կիբերանվտանգության և ռազմական փորձարկումների շարունակականությունը վկայում է սանկցիաների անարդյունավետության մասին:

Վենեսուելան, որը սանկցիաների օբյեկտ դարձավ մարդու իրավունքների խախտումների և ընտրությունների կեղծման պատճառով, հայտնվեց խոր տնտեսական և հումանիտար ճգնաժամի մեջ: Հիպերինֆլյացիա, սննդամթերքի պակաս և զանգվածային միգրացիա՝ ավելի քան 6 միլիոն փախստական: Չնայած սանկցիաները, ըստ ԱՄՆ-ի հայտարարությունների, ուղղված էին միայն քաղաքական վերնախավին, փաստացի դրանք ազդեցին ողջ ազգաբնակչության վրա¹⁰:

Այս դեպքերը վկայում են, որ սանկցիաները հազվադեպ են հասնում իրենց հռչակած նպատակներին, իսկ դրանց կիրառման արդյունքներում գերակշռում են սոցիալական և մարդասիրական բացասական հետևանքները: Տնտեսական սանկցիա-

ների կիրառումը պետք է գնահատվի ոչ միայն արդյունքի, այլև վնասի հիման վրա:

ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի որոշումների կայացման գործընթացում կենտրոնական դեր է խաղում դրա մշտական անդամների կողմից իրականացվող վետոյի իրավունքը, որը նախատեսված է Կանոնադրության 27-րդ հոդվածով: Վետոն ի սկզբանե նախատեսված էր որպես գերտերությունների համաձայնության միջոցով խաղաղության պահպանման երաշխիք, սակայն ժամանակակից աշխարհաքաղաքական պրակտիկան ցույց է տալիս, որ այն հաճախ վերածվում է միակողմանի շահերի պաշտպանության գործիքի:

Ամենահայտնի օրինակներից մեկը Իսրայելի նկատմամբ կիրառվող պաշտպանական վետոն է՝ ԱՄՆ-ի կողմից: Տասնյակ բանաձևեր, որոնք դատապարտել են Իսրայելի գործողությունները Գազայի հատվածում, արգելափակվել են ԱՄՆ-ի վետոյի միջոցով՝ անկախ դրանց իրավաբանական հիմնավորվածությունից կամ միջազգային աջակցությունից:

Նմանատիպ է Ռուսաստանի վետոյի կիրառումը Սիրիայի հարցում: Ռուսաստանի Գաշնությունը բազմիցս խափանել է բանաձևեր, որոնք ուղղված էին Բաշար ալ-Ասադի վարչակարգի կողմից իրականացված ռազմական հանցագործությունների դատապարտմանը կամ հետաքննության նախաձեռնմանը: Արդյունքում հումանիտար ճգնաժամը շարունակվել է առանց ՄԱԿ-ի գործուն արձագանքի:

Չինաստանն իր հերթին բազմիցս արգելափակել է բանաձևերը Հյուսիսային Կորեայի դեմ՝ հատկապես երբ խոսքը վերաբերում էր տնտեսական սանկցիաների խստացմանը: Չինաստանի դիրքորոշումը պայմանավորված է աշխարհաքաղաքական հավասարակշռությամբ և սեփական անվտանգության առաջնահերթություններով, այլ ոչ թե միջազգային իրավունքի պաշտպանության հրամայականով:

Այս իրավիճակներում վետոն դառնում է ոչ թե պաշտպանիչ մեխանիզմ համընդհանուր խաղաղության համար, այլ քաղաքական գործիք, որն անհավասարակշռություն է ստեղծում Անվտանգության խորհրդի ներսում և խաթարում է այդ կառույցի լեգիտիմությունը: Ինչպես նշում է Վալսը՝ «վետոյի իրավունքը ՄԱԿ-ի անարդյունավետության հիմնական կառուցակարգային պատճառներից մեկն է, որը թույլ է տալիս ուժեղներին ապահովել իրենց և դաշնակիցների անպատժելիությունը»:

Այս իրավիճակը խիստ խնդիր է ստեղծում միջազգային իրավունքի հավասար կիրառման տեսանկյունից: Այն պետությունները, որոնք չունեն վետո ունեցող «հովանավոր», ենթարկվում են պատժամիջոցների արագ և առանց հակադարձումների, մինչդեռ մյուսները մնում են անպատիժ՝

անկախ իրենց կողմից թույլ տրված խախտումներից:

Միջազգային մարդասիրական իրավունքը, իր հիմքում ունենալով մարդկայնության պաշտպանությունը զինված հակամարտությունների ժամանակ, միաժամանակ սահմանում է նաև ընդհանուր մարդասիրական սկզբունքներ, որոնք առնչվում են նաև ոչ ռազմական, բայց զանգվածային ազդեցություն ունեցող միջոցների կիրառմանը, ինչպիսին են տնտեսական սանկցիաները: Հիմնական սկզբունքներից են համաչափության, ռազմական անհրաժեշտության բացակայության, հումանիտար բացառությունների, ինչպես նաև քաղաքացիական անձանց պաշտպանության սկզբունքները¹⁵:

Սանկցիաները՝ հատկապես համապարփակները, հաճախ հանգեցնում են տնտեսական ու սոցիալական համակարգերի փլուզման, առողջապահական և կրթական ծառայությունների անհասանելիության, սննդամթերքի և կենսական ռեսուրսների պակասի: Այս բոլոր երևույթներն ըստ միջազգային մարդասիրական իրավունքի, դիտարկվում են որպես բնակչության կոլեկտիվ պատժի տարրեր¹⁶:

Իրաքի օրինակն այն ամենախտուններից է, որտեղ ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի տնտեսական սանկցիաները հանգեցրին հումանիտար աղետի: ՄԱԿ-ի կողմից հաստատված՝ «Oil-for-Food» կամ «Նավթ՝ հանուն սննդի» ծրագիրը, որն իբրև թե պետք է մեղմեր բնակչության տառապանքը, չկարողացավ կանխել սոցիալ-առողջապահական համակարգի կազմալուծումը, ուստի այդ ծրագրի շրջանակում ՄԱԿ-ի կողմից Իրաքին թույլատրված այլ գործունեության հետ մեկտեղ վերջինիս հնարավորություն ընձեռվեց հումանիտար ապրանքներ ձեռք բերելու նպատակով վաճառել նավթ:

Այս բոլորը վկայում է սանկցիաների համակարգային ազդեցության խորության և միջազգային մարդասիրական իրավունքի սկզբունքների խախտման հավանականության մասին¹⁷:

Հյուսիսային Կորեայում, որի նկատմամբ տնտեսական սանկցիաները ներառում են անգամ էներգետիկ ռեսուրսների և պարենային ապրանքների ներկրման սահմանափակումը, նկատվում է բնակչության սովի աճ և առողջապահական համակարգի հասանելիության անկում: Սանկցիաների քաղաքական նպատակը՝ միջուկային սպառազինության վերահսկումը, մնում է չիրագործված, և փաստացի միայն հասարակությունն է կրում տնտեսական ճնշման հիմնական հետևանքները¹⁸:

Միջազգային մարդասիրական իրավունքի հիման վրա գործող Կարմիր խաչի միջազգային կոմիտեի 2020 թ. զեկույցում հատուկ շեշտադրվում է, որ «սանկցիաները չպետք է վնասեն քաղաքացիական բնակչությանը, և պետք է ունենան հստակ հու-

մանիտար բացառություններ»¹⁹: Սակայն պրակտիկական ցույց է տալիս, որ նման բացառությունները հաճախ «փաստաթղթային» բնույթ են ունենում միայն, իսկ կիրառման մեխանիզմները կամ ուշացած են կիրառվում, կամ անարդյունավետ են լինում:

Նման պայմաններում իրավաբանորեն արդարացված է այն հարցադրումը, թե արդյոք միջազգային մարդասիրական իրավունքը կարող է գործնականում պաշտպանել բնակչությանը տնտեսական «մեղմ ուժի» գործիքներից: Եթե ոչ, ապա անհրաժեշտ է, որ միջազգային իրավունքի զարգացումը ընթանա այդ ուղղությամբ՝ ամրագրելով նոր մոտեցումներ՝ սանկցիաների հումանիտար հետևանքների վերահսկման կառուցակարգերի մասով:

Տնտեսական սանկցիաները տարբեր միջազգային կազմակերպություններում ձևավորվում և կիրառվում են տարբեր մեթոդաբանություններով, իրավական հիմքերով և քաղաքական մոտեցումներով: Համեմատական վերլուծությունը երեք հիմնական դերակատարների՝ ՄԱԿ-ի, Եվրոպական միության (ԵՄ) և ԲՌԻԷՍ բրիկի շրջանակներում ցույց է տալիս թե՛ առավելությունները, թե՛ սահմանափակումները, որոնք կարող են հիմք հանդիսանալ բարեփոխումների մշակման համար:

Այսպես, ինչպես նշվեց, ՄԱԿ-ի սանկցիաների համակարգը հիմնվում է Կանոնադրության 41-րդ հոդվածի վրա և գործարկվում է Անվտանգության խորհրդի կողմից: Որոշումների ընդունումը պահանջում է 9 կողմ ձայն և մշտական անդամներից որևէ մեկի չկիրառված վետո: Սակայն այս համակարգի հիմնական թերությունը հենց քաղաքական շահերով պայմանավորված վետոյի իրավունքն է, ինչը հաճախ հանգեցնում է սանկցիաների անարդար բաշխման, ընտրովի կիրառման և համաչափության բացակայության²⁰:

Եվրոպական միությունում սանկցիաները կիրառվում են ըստ նախապես սահմանված իրավական հիմքերի, օրինակ՝ հիմնադիր պայմանագրերի, ինչը տարբերում է այս համակարգը ՄԱԿ-ի սանկցիաներից, որոնք հաճախ կախված են լինում քաղաքական որոշումներից: ԵՄ-ն իրականացնում է թիրախային (smart) սանկցիաներ, որոնք ուղղված են կոնկրետ անձանց, կազմակերպությունների կամ խմբերի դեմ՝ խուսափելով համապարփակ տնտեսական վնասից²¹: Կարևոր առանձնահատկություն է նաև սանկցիաների վերանայման պարբերականությունը և արդարադատության դատարանի միջոցով բողոքարկման հնարավորությունը, ինչը իրավական պաշտպանության գործիք է:

Օրինակ՝ Եվրոպական դատարանի որոշումներով մի քանի անգամ չեղարկվել են սանկցիաներ, քանզի պարզվել է, որ առկա չեն բավարար սպացույցներ կամ խախտվել է արդար դատաքննու-

www.artadaradutyjournal.com

թյան սկզբունքը²² : Այսպիսով, ԵՄ-ն ունի ավելի «իրավականորեն վերահսկելի» սանկցիաների համակարգ:

ԲՌԻԷՍ պետությունները, չնայած չունեն համատեղ սանկցիաների համակարգ, որպես քաղաքական բյուրոյ հանդես են գալիս սանկցիաների չկիրառման և բազմաբևեռության գաղափարով: Ըստ ԲՌԻԷՍ քաղաքականության կենտրոնի՝ «միակողմանի սանկցիաները, առանց ՄԱԿ-ի համաձայնության, խախտում են միջազգային իրավունքի սկզբունքները և նպաստում են գլոբալ անկայունությանը»²³ : ԲՌԻԷՍ երկրների միջև համագործակցությունը ուղղված է սանկցիաների ազդեցության մեղմացմանն ու այլընտրանքային տնտեսական ինստիտուցիոնալ մեխանիզմների ձևավորմանը (օրինակ՝ ԲՌԻԷՍ բանկը, արժույթային փոխանակման համակարգերը):

Համեմատության արդյունքում կարող ենք եզրահանգել, որ ՄԱԿ-ը ունի համընդհանուր լեգիտիմություն, բայց բախվում է քաղաքական շահերի առաջնահերթության խնդրին, ԵՄ-ն ապահովում է ավելի մեծ իրավական վերահսկելիություն և համաչափություն, իսկ ԲՌԻԷՍ-ը հանդես է գալիս իբրև հակազդեցություն սանկցիաների չարաշահման դեմ՝ խթանելով ազգային ինքնիշխանության առաջնայնության գաղափարները:

Այս վերլուծությունը հիմք է տալիս ենթադրելու, որ ՄԱԿ-ի համակարգը կարող է բարելավվել՝ որպես օրինակելի ձև հիմքում ունենալով ԵՄ-ի թափանցիկությունը և մեխանիզմները, ինչպես նաև հաշվի առնելով ԲՌԻԷՍ-ի բարձրաձայնած միջազգային հավասարության խնդիրները:

ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի սանկցիաների համակարգը ներկայումս լեգիտիմության և կառուցակարգային ճգնաժամի առաջ է: Ըստ Վեյսի՝ «Անվտանգության խորհրդի գործունեության արդյունավետությունը և իրավաչափությունը խաթարվում են քաղաքական շահերի գերակայությամբ, որը վետոյի իրավունքի միջոցով անպատժելիություն է ստեղծում որոշ պետությունների համար»²⁴

Համաձայնվելով Վեյսի դիրքորոշմանը՝ նման պայմաններում գտնում ենք, որ անհրաժեշտ են հետևյալ ինստիտուցիոնալ բարեփոխումները, որոնք կվերահաստատեն միջազգային իրավունքի գերակայությունն ու արդարության սկզբունքը:

1. Սանկցիաների կիրառման հստակ չափորոշիչների մշակում:

ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհուրդը պետք է հաստատի նախադեպային իրավական չափորոշիչներ՝ սանկցիաներ կիրառելու հիմքերի, նպատակների և համաչափության վերաբերյալ: Այս չափանիշները պետք է լինեն թափանցիկ, նախապես սահմանված և կիրառվեն հավասարապես՝ անկախ

թիրախ պետության քաղաքական կարգավիճակից:

2. Հումանիտար բացառությունների անբաժանելի ներառում:

Յուրաքանչյուր սանկցիայի գործարկման մեջ պարտադիր պետք է ներառվի հումանիտար ազդեցության նախնական գնահատում և համապատասխան միջոցառումների համակարգ՝ քաղաքացիական բնակչության պաշտպանությունը երաշխավորելու նպատակով :

3. Վետոյի իրավունքի սահմանափակում՝ հումանիտար խնդիրների պարագայում:

Պետք է քննարկվի Կանոնադրության 27-րդ հոդվածի վերանայում, համաձայն որի՝ մարդասիրական աղետի կանխման կամ հետաքննության նպատակով Անվտանգության խորհրդի որոշումները չպետք է վետոյի ենթարկվեն:

4. Անկախ մոնիթորինգային և գնահատման մեխանիզմ:

Ահրաժեշտ է ստեղծել ՄԱԿ-ի անկախ մշտադիտարկման կառույց, որն իրականացնի սանկցիաների ազդեցության պարբերական գնահատում՝ տնտեսության, մարդու իրավունքների և միջազգային խաղաղության վրա: Այդ տվյալները պետք է հասանելի լինեն անդամ պետություններին և ծառայեն որպես քաղաքական որոշումների վերանայման հիմք:

5. Սանկցիաների բողոքարկման միջազգային գործընթաց:

Պետք է ներդրվի ատյան, օրինակ՝ Միջազգային դատարանի կամ առանձին արբիտրաժային մարմնի շրջանակում, որտեղ սանկցիայի ազդեցության տակ հայտնված պետությունը կարողանա բողոքարկել դրա իրավաչափությունը՝ մարդու իրավունքների խախտման կամ անհամաչափության հիմքով:

6. Սանկցիաների գործարկման վերաբերյալ Գլխավոր ասամբլեայի վերահսկողական մեխանիզմ:

Անշուշտ, Անվտանգության խորհուրդը միջազգային խաղաղության հիմնական պատասխանատուն է, սակայն Գլխավոր ասամբլեայի մասնակցությունը կարող է բարձրացնել գործընթացի ժողովրդավարությունն ու հավասարակշռության ապահովումը՝ օրինակ սանկցիայի հարցի վերաբերյալ խորհրդատվական քվեարկությամբ:

Այս առաջարկները միտված են ոչ թե թուլացնելու ՄԱԿ-ի մանդատը, այլ վերաիմաստավորելու դրա գործառնությունը արդիական մարտահրավերներին համապատասխան: Այդպիսով, սանկցիաները կարող են վերադառնալ իրենց բուն նպատակին՝ միջազգային խաղաղության պահպանմանն ու իրավունքի գերակայության ապահովմանը:

Միաժամանակ հարկ է արձանագրել, որ այս առաջարկությունները հնարավոր չէ կյանքի կոչել

www.atdaradatumjournal.com

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

առանց ՄԱԿ-ի կանոնադրությունը վերանայելու, քանզի վերջինիս դրույթները, այդ թվում՝ վետոյի իրավունքի իրացման հետ կապված, իմպերատիվ են, հայեցողական լիազորության հնարավորություն չեն տալիս:

Այսպես, ինչպես արդեն նշվել է, ՄԱԿ-ի կանոնադրության 27-րդ հոդվածի համաձայն՝ Անվտանգության խորհրդում որոշումների ընդունումը պահանջում է ոչ միայն 9 կողմ ձայն, այլև մշտական հինգ անդամների համաձայնությունը, ինչը վետոյի իրացման հիմքն է:

Միաժամանակ 108-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՄԱԿ-ի կանոնադրության փոփոխությունները հաստատվում են Գլխավոր ասամբլեայի առաջարկությամբ անդամ պետությունների 2/3-ի կողմից և հետո վավերացվում են Անվտանգության խորհրդի մշտական անդամների կողմից: Այսինքն՝ կանոնադրության փոփոխության կարգն ինքնին իրավական լուրջ խնդրի է բախվում, քանզի այդ փոփոխությունը պետք է հաստատի նաև այն պետությունը կամ պետությունները, որի (որոնց) վետոյի իրավունքը փորձում են սահմանափակել:

Նման պայմաններում վետոյի իրավունքը շրջանցելու հնարավոր տարբերակները կարող են հետևյալները լինել.

Նախ՝ պետությունների կամ միջազգային ինստիտուցիոնալ կառույցների կողմից վետոյի իրավունքի չարաշահման, ինչպես նաև Անվտանգության խորհրդի անարդյունավետության վերաբերյալ պարբերաբար հայտարարություններ տարածելը հնարավոր է ի վերջո հանգեցնի նրան, որ ՄԱԿ-ը իր ներսում բարեփոխումներ կատարի, այդ թվում՝ փոփոխելով Կանոնադրությունը:

Վետոյի իրավունքի հետ կապված հիմնախնդրի լուծման ևս մեկ միջոց կարող է լինել Գլխավոր ասամբլեայի կողմից արտահերթ նստաշրջանի հրավիրումը և տվյալ հարցի քննարկումը և որոշումների ընդունումը: Թեև նշված որոշումները կամ առաջարկությունները չունեն իրավաբանորեն պարտադիր բնույթ, սակայն առնվազն քաղաքական, բարոյական լեգիտիմություն են հաղորդում որոշումներին՝ միջազգային ճնշում ստեղծելով: Օրինակ՝ երբ Ռուսաստանի Դաշնությունը լայնածավալ հարձակումներ սկսեց Ուկրաինայի տարածքների վրա, Անվտանգության խորհուրդն ընդունեց բանաձևեր՝ դատապարտելով այդ գործողությունները, սակայն Ռուսաստանի վետոյի պատճառով այն չհաստատվեց: Նման պայմաններում Գլխավոր ասամբլեան հրավիրեց իր 11-րդ արտահերթ նստաշրջանը, որի ընթացքում (2022 թվականի մարտի 02-ին) ընդունեց ES-11/1 բանաձևը, որով դատապարտեց Ռուսաստանի գործողությունները, պահանջեց անհապաղ և ամբողջական կերպով դուրս բերել զինված ուժերը Ուկրաինայի տարածքից, արտահայտեց մտահոգություն

Բելառուսի մասնակցության վերաբերյալ, ինչպես նաև կողմերին կոչ արեց ապահովել քաղաքացիական բնակչության պաշտպանությունը: Բանաձևն ընդունվեց 141 կողմ, 5 դեմ և 35 ձեռնպահ ձայներով: Նմանատիպ բանաձև²⁶ ընդունվեց (2022 թվականի հոկտեմբերի 12-ին): Թեև այդ բանաձևերը պարտադիր իրավական ուժ չունեն, սակայն արտահայտում են միջազգային հանրության դժգոհությունները, աջակցությունը Ուկրաինայի ինքնիշխանության և տարածքային ամբողջականության հարցերում:

Վետոյի կիրառման նպատակահարմարության, արգելման կամ այն շրջանցելու, ինչպես նաև կիրառող սուբյեկտների շրջանակի ընդլայնման կամ նվազեցման հետ կապված հարցերը կարող են միջազգային լայն քննակման առարկա դառնալ միայն այն դեպքում, երբ մարդկային հասարակությանը կհաջողվի ներկա բարդ, անկանխատեսելի և կործանարար աշխարհաքաղաքական զարգացումները հաղթահարել և միջպետական հարբերություններում հաստատել միջազգային իրավունքի անվերապահ գերակայությունը:

Եզրակացություն

ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի տնտեսական սանկցիաները միջազգային իրավունքի շրջանակներում նախատեսված են իբրև խաղաղության և անվտանգության պահպանման գործիք: Սակայն վերջին տասնամյակների փորձը վկայում է, որ այդ միջոցներն ավելի հաճախ կիրառվում են քաղաքական դրդապատճառներով, առանց պահպանելով կիրառման իրավաչափությունը կամ համաչափությունը: Տնտեսական սանկցիաները դարձել են միջազգային հարաբերություններում ուժի քաղաքականության առավել նուրբ, բայց ոչ պակաս ազդեցիկ դրսևորում, որը հաճախ խախտում է մարդու հիմնարար իրավունքները, խաթարում է պետության տնտեսության կայունությունը և խոչընդոտում նրա զարգացման հեռանկարները:

Սանկցիաների կիրառման գործընթացում ակնհայտ են մի շարք կառուցակարգային խնդիրներ: Դրանք են մշտական անդամների վետոյի իրավունքի չարաշահումը, հումանիտար բացառությունների բացակայությունը, իրավական վերահսկողության թուլությունը, թիրախ պետությունների նկատմամբ ընտրողական մոտեցումները:

Համապարփակ սանկցիաները հաճախ չեն համապատասխանում մարդասիրական իրավունքի պահանջներին, քանի որ լինում են անհամաչափ և վնաս են հասցնում խաղաղ բնակչության կյանքի, առողջության ու արժանապատվության իրավունքներին:

Համեմատական վերլուծությունն ընդգծում է, որ ԵՄ-ն ավելի շատ ուշադրություն է դարձնում իրավաչափությանն ու վերանայման մեխանիզմ-

www.artadaratutyunjournal.com

ներին, իսկ ԲՌԻԲՄ-ը հանդես է գալիս իբրև սանկցիաների չարաշահման դեմ ուղղված քաղաքական ուժ: ՄԱԿ-ի համակարգը, չնայած իր համընդհանուր լեգիտիմությանը, պահանջում է բարեփոխումների համադրական ռազմավարություն՝ միավորելով իրավական վերահսկողությունը, հումանիտար պաշտպանությունը և ինստիտուցիոնալ թափանցիկությունը:

Այս համատեքստում ներկայացված բարեփոխումների վերաբերյալ առաջարկները՝ կապված սանկցիաների կիրառման չափորոշիչների կատարելագործման, մոնիթորինգի մարմինների և բողոքարկման կառուցակարգերի աշխատանքների բարելավման հետ, ինչպես նաև Գլխավոր ասամբլեա-

յի մասնակցության արդյունավետության ապահովումը, միջազգային իրավունքի արդիականացմանն ուղղված անհրաժեշտ քայլեր են:

Կարծում ենք, որ եթե չձևավորվի արդար, իրավաչափ և հաշվետու տնտեսական սանկցիաների քաղաքականություն, ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհուրդը կշարունակի կորցնել իր հեղինակությունը՝ միջազգային իրավունքի գերակայության նպատակին հասնելու փոխարեն վերածվելով քաղաքական ազդեցությունների հարթակի:

¹ Տե՛ս, ՄԱԿ-ի Կանոնադրություն, հոդված 41:

² Տե՛ս, The UNGA resolution 377, 03.11.1950:

³ Տե՛ս, Resolution adopted by the General Assembly on 16 september 2005, 60/1 A/RES/60/1 – 2005 Համաշխարհային գազաթնաժողովի արդյունքների փաստաթուղթ (կետ 139):

⁴ Տե՛ս, Dupuy R.J., L'impossible agression: les Malouines entre l'O.N.U. et l'O.E.A [The Impossible Aggression: The Falklands Between U.N. and the O.E.A], *Annuaire français de Droit international*, Paris, 1982, էջ 342-343:

⁵ Տե՛ս, Murphy, S.D., *Principles of International Law*, USA, West Academic Publishing, 2006, էջ 102-104:

⁶ Տե՛ս, United Nations Office of the Iraq Programme, *Oil-for-Food: Retrospective*, 2005:

⁷ Տե՛ս, ICRC, *Humanitarian consequences of economic sanctions*, Geneva, 2020:

⁸ Տե՛ս, Abdol M.Ch., *Impacts of International sanctions on Iranian pharmaceutical market*, *Daru Journal of Pharmaceutical Sciences*, vol.21, Tehran, 2013, էջ 2-3.

⁹ Տե՛ս, Brics Policy Center, *Sovereignty, Sanctions and Global Order*, 2023:

¹⁰ Տե՛ս, United Nations High Commissioner for Refugees (UNCHR), *Venezuela Crisis Regional Overview*, 2023:

¹¹ Տե՛ս, United Nations Security Council, *Records on Resolutions Vetoed by the United States (1945-2023)*.

¹² Տե՛ս, UN Library Research Guide: *Voting Records and Vetoes*, 2022.

¹³ Տե՛ս, Chesterman S., *UN Sanctions and the Rule of Law*, UK, Cambridge University Press, vol.12, 2013, էջ 58-63

¹⁴ Տե՛ս, Weiss, T.G., *What's wrong with the United Nations and How to Fix it*, UK, Cambridge: Polity Press, 2008, էջ 25-34:

¹⁵ Տե՛ս, Geneva Conventions, *Common Article 3, Additional Protocols 1 & 2*, 1949:

¹⁶ Տե՛ս, Abdol M., *Impacts of International sanctions on Iranian pharmaceutical market*, *Daru Journal of Pharmaceutical Sciences*, vol.21, Tehran, 2013, էջ 2-3.

¹⁷ Տե՛ս, United Nations Office of the Iraq Programme, *Oil-for-Food, Retrospective*, 2005, էջ 12-19:

¹⁸ Տե՛ս, Brics Policy Center, *Sanctions and Sovereignty*, Rio de Janeiro, 2023:

¹⁹ Տե՛ս, ICRC, *Humanitarian consequences of economic sanctions*, Geneva, 2020, էջ 5:

²⁰ Տե՛ս, Weiss T.G., *What's wrong with the United Nations and How to Fix it*, UK, Cambridge: Polity Press, 2008, էջ 29-36:

²¹ Տե՛ս, European Council, *Sanctions: types, implementation and legal basis*, 2022:

²² Տե՛ս, European Court of Justice, *Case C-599/12 P, Council v.Al-Tajour*.

Bosphorus Hava Yollari Turizm Ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը ընդգծեց, որ պետությունները և Եվրոպական միությունը չեն կարող անտեսել հիմնական իրավունքների նկատմամբ հարգանքը Անվտանգության խորհրդի որոշումները կատարելիս:

²³ Տե՛ս, Brics Policy Center, *“Sovereignty, Sanctions and Global Order”*, Rio de Janeiro, 2023:

²⁴ Տե՛ս, Weiss T.G., *What's wrong with the United Nations and How to Fix it*, UK, Cambridge: Polity Press,

2008, էջ 29-36:

²⁵ Տե՛ս, ICRC, Humanitarian consequences of economic sanctions, Geneva, 2020, էջ 5-8:

²⁶ Տե՛ս, United Nations General Assembly resolution ES-11/4, 12.10.2022:

Գրականության ցանկ

1. Abdol M.Ch., Impacts of International sanctions on Iranian pharmaceutical market, Daru Journal of Pharmaceutical Sciences, vol.21, Tehran, 2013, pp. 3.
2. Brics Policy Center, Sovereignty, Sanctions and Global Order, 2023.
3. Chesterman S., UN Sanctions and the Rule of Law, UK, Cambridge University Press, vol.12, 2013, pp. 294:
4. Dupuy, R. J., The Impossible Aggression: The Falklands Between the U.N. and the O.A.S., French Yearbook of International Law, Paris, 1982, pp. 17.
5. European Council, Sanctions: types, implementation and legal basis, 2022.
6. European Court of Justice, Case C-599/12 P, Council v.Al-Tajour.
7. Geneva Conventions, Common Article 3, Additional Protocols 1 & 2, 1949.
8. ICRC, Humanitarian consequences of economic sanctions, Geneva, 2020:
9. Murphy, S.D., Principles of International Law, USA, West Academic Publishing, 2006, pp. 548:
10. United Nations Office of the Iraq Programme, Oil-for-Food: Retrospective, 2005:
11. United Nations High Commissioner for Refugees (UNCHR), Venezuela Crisis Regional Overview, 2023:
12. United Nations Security Council, Records on Resolutions Vetoed by the United States (1945-2023).
13. United Nations General Assembly resolution 377, 03.11.1950.
14. United Nations General Assembly resolution 3314 (XXIX), 14.12.1974.
15. United Nations General Assembly resolution 60/1, 16.09.2005.
16. United Nations General Assembly resolution ES-11/1, 02.03.2022.
17. United Nations General Assembly resolution ES-11/4, 12.10.2022.
18. UN Library Research Guide: Voting Records and Vetoes, 2022.
19. Weiss, T.G., What's wrong with the United Nations and How to Fix it, UK, Cambridge: Polity Press, 2008, pp.292.

Филиана Беллюян

Прокурор Управления по защите государственных
интересов Генеральной прокуратуры РА
Юридический факультет ЕГУ,
Кафедра европейского и международного права

РЕЗЮМЕ

Экономические санкции Организации Объединенных Наций

Статья посвящена правовому и практическому анализу экономических санкций, применяемых Советом Безопасности ООН. Санкции рассматриваются как часть правового инструментария обеспечения международной безопасности, однако их эффективность, легитимность и соразмерность остаются предметом дискуссий. Особое внимание уделяется гуманитарным последствиям санкций в рамках международного гуманитарного права, включая нарушение условий жизнеобеспечения населения, нехватку медикаментов, продовольствия и жизненно важных ресурсов. Также анализируются случаи избирательного применения санкций, когда они становятся инструментом политического давления. В статье проводится сравнительный анализ подходов к санкционной политике Европейского союза и стран БРИКС. Выявляются основные причины кризиса легитимности санкционной системы ООН и предлагаются меры по ее реформированию, включая закрепление гуманитарных исключений, ограничение права вето по гуманитарным вопросам и создание системы мони-

торинга воздействия санкций.

Ключевые слова: Совет Безопасности, экономические санкции, легитимность, право вето, мониторинг, международное гуманитарное право, избирательность, реформы.

Filiana Belluyan

Prosecutor, Department for the Protection of State Interests,
Prosecutor General's Office of the Republic of Armenia
YSU Faculty of Law,
Department of European and International Law

SUMMARY

Economic sanctions of the United Nations

The article is devoted to the legal and practical analysis of economic sanctions imposed by the United Nations Security Council. Sanctions are viewed as part of the legal framework for ensuring international security, yet questions of their effectiveness, legality, and proportionality remain subject to debate. Particular attention is given to the humanitarian consequences of sanctions under international humanitarian law, including the disruption of livelihoods, shortages of medicine, food, and essential resources. The article also examines instances of selective application, where sanctions become tools of political pressure. A comparative analysis is conducted between the sanctioning approaches of the European Union and BRICS countries. The article identifies key causes of the UN sanctions system's legitimacy crisis and offers reform proposals, such as enshrining humanitarian exemptions, limiting the veto power in humanitarian matters, and establishing a monitoring mechanism to assess the impact of sanctions.

Key words: Security Council, economic sanctions, legality, veto power, monitoring, international humanitarian law, selectivity, reforms.

Թնագիրը ներկայացվել է 13.11.2025թ.

Ընդունվել է տպագրության 17.11.25թ.